

Inom förvaltningen av älg och skog eftersträvas en älgstam som inte orsakar betesskador på tallungskog som överstiger de mål som formulerats för ett förvaltningsområde. På uppdrag av Sveaskog AB har Svensk Naturförvaltning AB inventerat älgbetesskador i Närkesberg (ÄFO) för fjärde året sedan 2009. Andelen ettåriga skador (fjolårsommar och senaste vinter) var 14,1 % och prognosen är att 2 av 10 stammar står oskadade när skogen växt över betesbegärlig höjd.

METODIK

Inventeringen genomfördes med en metodik anpassad till att på ett effektivt sätt få fram tillförlitliga uppgifter på:

- antal stammar av produktionsträd i tallungskog
- andelen skadade tallar i tallungskog, för tillfället och förändring över tiden
- prognoser över andelen skadade stammar när tallar vuxit över betesbegärlig höjd

Utöver detta gjordes mätningar för att få information om skottförlust hos tall och förekomst och konkurrensstatus av de betesbegärliga och ur biologisk mångfaldssynpunkt viktiga arterna rönn, asp, sälg och ek (tillsammans kallade RASE). Endast ungskog hårt exponerad för älgbetet (mellan 4 och 15 år vilket motsvarar i stort sett höjder mellan 0,5 och 4 meter) och med en viss mängd tall (minst 10% av stammarna av produktionsträd) inventerades. Mycket små bestånd (mindre än 0,5 ha) uteslöts.

Skogsstyrelsens register över faktiska avverkningar användes som underlag för att ta ett slumpmässigt stickprov på 30 bestånd. Urval gjordes oberoende av markägare. Bestånd som i fält visade sig inte uppfylla uppställda kriterier (se ovan) ersattes med ett annat slumpmässigt valt bestånd.

I varje bestånd fördelades tio provytor om 25m² där alla stammar över halva medelmaxhöjden (genomsnittshöjden på de två högsta barrträden) registrerades. Varje registrerad tallundersöktes nogga med avseende på skador. Skador klassades med avseende på ålder ("nya" och gamla), typ (toppbete, barknag eller stambrott) och orsak. Innebörden av "nya" skador har inte varit entydigt inom förvaltningen av skog och vilt. Med "nya" skador avses i denna redovisning skador som skett mellan starten på förra årets och innevarande års tillväxtsäsong. Dessa skador benämns här som ettåriga. Det gjordes även en bedömning om dessa dvs. de ettåriga skadorna skett under (fjolårsommar) eller efter tillväxtsäsongen (vinter)¹.

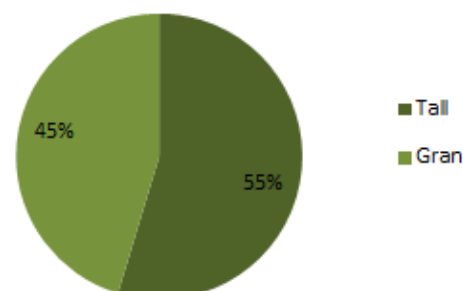
För beräkning av stamtäthet och skadeprognos användes data även från tidigare års skadeinventeringar.

¹Skador som inträffat mellan slutet på senaste tillväxtsång och starten på årets kallas i Skogsstyrelsens metod för älgskadeinventering (ÄBIN) för färska. I tidigare rapportering av Svensk Naturförvaltning har färsk varit synonymt med ettåriga. För att skapa enhetlighet använder numera även Svensk Naturförvaltning begreppet färska skador endast för skador som uppkommit under senaste vinterhalvåret.

Tabell 1. Skattat antal stammar av olika trädslag per hektar i tallungskog. Genomsnitt för åren 2009-2011 och 2014.

Tall	Gran	Björk	Övrigt
1388	1151	2662	30

Figur 2. Fördelning mellan tall- och granstammar i tallungskog. Genomsnitt för åren 2009-2011 och 2014.

STAMTÄTHET OCH TRÄDSLAGSFÖRDELNING

- Genomsnittlig stamtäthet, för stammar högre än halva medelmaxhöjden, i området skattades till 1388 tallar och 1151 granar (tabell 1). Det innebär att 5,5 av 10 barrstammar utgörs av tall (figur 2).

SKADOR: TILLSTÅND OCH TREND

- Andelen tallstammar med ettåriga skador var 14,1% (summan av sektorerna närmast efter "klockan 12" i figur 3). De flesta (11,5%) av dessa registrerades som fårska (skadade under vinterhalvåret).
- Trenden sett över hela tidperioden (2009-2014) är att de ettåriga skadorna är oförändrad (figur 4).
- Nästan 4 av 10 tallstammar visade tecken på någon ettårig och/eller äldre älgbetesskada (figur 3).
- De ettåriga skadorna dominerades av toppskottsbetning (12,1%). Stambrott och barknag förekom på 0,9% respektive 1,0% av stammarna.

SKADERISK OCH PROGNO

- Den årliga risken för att en *oskadad* tallstam skall skadas skattades till 12,1%. Denna siffra kan användas för att prognostisera hur många stammar man kan förvänta sig är oskadade när träden vuxit ur beteshöjd.
- Om skaderisken består kommer ett genomsnittligt förnygrat bestånd efter 15 år, dvs vid ca fyra meters höjd, att ha 296 oskadade tallstammar per ha (figur 5). Det motsvarar lite drygt 2 av 10 av det totala antalet tallstammar i ett genomsnittligt bestånd.

SKOTTBETE

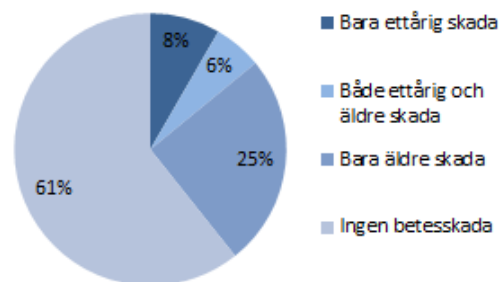
- Andel stammar vars sidoskott betats sedan förra årets tillväxtstart var 20%.

RASE

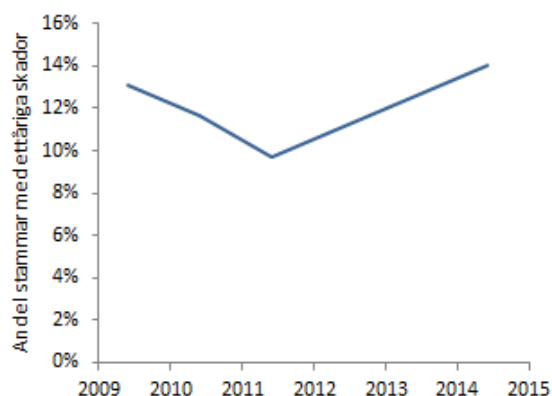
- De allra flesta av provytorna saknade RASE (74%). Av de provytor med RASE hade få en stam högre än medelmaxhöjden (8% av alla provytor). De flesta provytor med RASE hade endast stammar under medelmaxhöjden (17% av alla provytor) och hade nästan alltid sin högsta stam av RASE toppbetad.

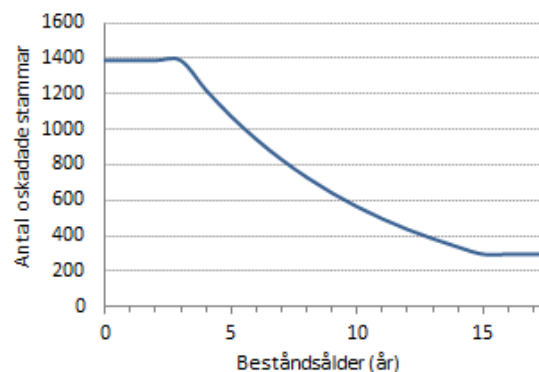
Foto: Linda Höglund

Figur 3. Andel tallstammar med och utan skador. Observera att *Bara ettåriga skador* och *Både ettåriga och äldre skador* tillsammans utgör andel stammar med ettåriga skador. Värden i figuren är avrundade till heltal.

Figur 4. Utveckling av andel stammar med ettåriga betesskador (skador från föregående till innevarande års tillväxtstart). Värden utgörs av glidande treårsmedel; Observera dock att mätningar ej genomförts 2012 och 2013.

Figur 5. Prognos av antalet tallstammar utan viltbetesskador i ett genomsnittligt bestånd. Beräkningarna utgår från skattat antal stammar per ha (data 2009-2011 och 2014) och skattad skaderisk (data 2014).